

Ugovor vesti: med osebnim imperativom in svobodo vesti ter delovnimi obveznostmi

Luka Mišič*

UDK: 17:349:614

Povzetek: Nedavna sprememba Zakona o lekarniški dejavnosti (ZLD-1D),¹ ki je ukinila pravico do ugovora vesti za farmacevtske strokovne delavce, je oživila strokovno in splošno razpravo o tej ustavni pravici. Pravica do ugovora vesti, ki je splošno urejena v Zakonu o zdravstveni dejavnosti (ZZDej),² srečamo pa jo še na področju vojaške službe oziroma obrambe države, je zdaj izrecno urejena tudi za farmacevtske strokovne delavce, s čimer so se ti kot poklicna skupina izenačili s poklicno skupino zdravnikov, za katere je ugovor vesti urejen v zanje področnem zakonu, in sicer Zakonu o zdravniški službi (ZZdrS).³ Vendar pa se lekarniški delavci v razmerju do zdravnikov in drugih zdravstvenih delavcev po novem nahajajo v pomembno drugačnem položaju, saj je ZLD-1D uveljavljanje ugovora vesti zanje izrecno prepovedal. To odpira številna (ustavno)pravna vprašanja, ne nazadnje pa tudi vprašanja o razmerju med delovnimi in drugimi obveznostmi delavcev v delovnem razmerju, ki segajo onkraj področja zdravstvene dejavnosti, oziroma različne vidike ravnanja delavca in delodajalca v zvezi z ugovorom vesti in širše ustavne kategorije svobodo vesti ter pluralnih delovnih okolij.

Ključne besede: ugovor vesti, svoboda vesti, osebna prepričanja, delovno razmerje, enaka obravnava

Conscientious Objection: Between Personal Ethical Imperative, Freedom of Conscience, and Work Obligations

* Luka Mišič, doktor pravnih znanosti, docent na Pravni fakulteti Univerze v Ljubljani.
Luka Mišič, PhD, Assistant Professor at the Faculty of Law, University of Ljubljana.
luka.misic@pf.uni-lj.si

¹ Ur. l. RS, št. 112/2024.

² Ur. l. RS, št. 23/05 do 112/24.

³ Ur. l. RS, št. 72/06 do 35/24.

Abstract: *The recent amendment to the Pharmacy Services Act, which abolished the right to conscientious objection for pharmacists, has reignited professional and public debate concerning this constitutional right. The right to conscientious objection, which is regulated by the lex generalis Health Services Act and recognised in the context of military service and defence, is now explicitly addressed with respect to pharmaceutical services. This legislative development has aligned pharmacists, as a professional group, with physicians, for whom the right to conscientious objection is regulated by the sector-specific Medical Services Act. However, pharmacists now also find themselves in a significantly different legal position compared to physicians and other healthcare professionals, as their lex specialis statutory legislation explicitly prohibits the exercise of conscientious objection for their profession. This raises numerous constitutional and legal issues and broader questions regarding the relationship between employees' professional obligations and other personal duties within the employment context. It also focuses on various dimensions of the conduct of employees and employers concerning conscientious objection and the broader concept of freedom of conscience and pluralistic workplace environments.*

Key words: *conscientious objection, freedom of conscience, personal beliefs, employment relationship, equal treatment*

1. SPLOŠNO

Pravica do ugovora vesti je v Ustavi Republike Slovenije (URS)⁴ urejena v 46. in 123. členu ter je povezana z drugimi ustavnimi jamstvi, npr. svobodo vesti, varstvom osebnega dostojanstva, prepovedjo neenake obravnave.

Splošna ureditev 46. člena določa, da je ugovor vesti dopusten v primerih, določenih z zakonom, če se s tem ne omejuje pravice in svoboščine drugih oseb, zaradi česar je pravica pogojne narave.⁵ Kaučič in Grad jo sicer prištevata med pravice, ki urejajo svobodo izražanja in opredeljevanja.⁶

⁴ Ur. l. RS, št. 33/91-I do 92/21.

⁵ Glej <https://www.iusinfo.si/medijsko-sredisce/kolumne/10227> (dostop 22. 4. 2025).

⁶ Kaučič, Grad (2008), str. 133.

Posebna ureditev 123. člena v drugem odstavku določa, da je treba državljanom, ki zaradi svojih religioznih, filozofskih ali humanitarnih nazorov niso pripravljeni sodelovati pri opravljanju vojaških obveznosti, omogočiti, da pri obrambi države sodelujejo na drug način. To ne velja za poklicne pripadnike slovenske vojske, s čimer je pravica do ugovora vesti po ukinitvi obveznega služenja vojaškega roka praviloma izgubila praktični pomen. To razkriva tudi pregled sodne prakse Vrhovnega sodišča RS oziroma odsotnost relevantne sodne prakse na drugih področjih.

Na podlagi 46. člena URS lahko pravico do ugovora vesti, ki ščiti posameznikovo na vesti temelječo odločitev, da ne bo izpolnil obveznosti, ki mu jo nalaga pozitivno pravo,⁷ določa zakon. To pomeni, da ugovora vesti ni moč podati v primerih, ko ta z zakonom ni predviden, pri čemer pa bi v primeru odsotnosti urejanja na nekem področju človekovega delovanja, kjer bi ugovor vesti glede na konkreten primer moral biti urejen, ustavno sodišče posamezniku pripoznalo pravno varstvo in ugotovilo obstoj protiustavne pravne praznine. Ivanc ugotavlja, da se v skladu s 15. členom URS uresničuje neposredno na podlagi ustave, način njenega izvrševanja pa je glede na drugi odstavek 15. člena zakonodajalec upravičen in zaradi izrecnega zakonskega pridržka iz 46. člena tudi zavezan urediti z zakonom.⁸ Avtor ugotavlja, da je zakonodajalec dolžan predvideti obseg pravice in njene meje, določiti postopek za njeno uresničevanje in način uresničevanja, pri čemer pa ocenjuje, da je s slovensko ustavo neskladna tako omejujoča ureditev po ZZdrS, kot tudi pomanjkljiva ureditev postopkovnega varstva pravice v ZZDej in – še glede nekdanje ureditve – ZLD-1 ter njena opustitev na področju vzgoje in izobraževanja.⁹ Pri tem Ivanc ne navaja primerov, ko bi ugovor vesti moral biti urejen na področju vzgoje in izobraževanja. Sklepamo lahko, da gre za v nadaljevanju prikazan primer v verskem nauku utemeljenega nasprotovanja delu v soboto in ne npr. primer v verskem nauku utemeljenega nasprotovanja in zavračanja poučevanja evolucijske teorije, utemeljene v postopnem spreminjanju organizmov v času. Pri tem pa drži, da *de facto* ugovor vesti glede delovnih oziroma dela prostih dni (lahko) velja v vseh dejavnostih, ki jih ni nujno, npr. nujna medicinska pomoč, javni prevoz, preskrba z zdravili, preskrba z osnovnimi živili, opravljati tudi v soboto ali nedeljo oziroma na dela proste dneve, kamor bi lahko šteli tudi verske praznike pripadnikov verske skupnosti, ki v Sloveniji

⁷ Ivanc (2019), str. 432.

⁸ <https://e-kurs.si/komentar/omejitve-23/> (dostop 16. 4. 2025).

⁹ Ivanc (2019), str. 432.

niso pripoznani kot prazniki, kaj šele dela prosti dnevi. Pripadniki neke verske skupnosti so namreč lahko postavljeni v neenak položaj v razmerju do večinskega prebivalstva in morajo svobodo veroizpovedi uresničevati, kadar organizacija delovnega procesa to omogoča, praviloma s koriščenjem dopusta. Vprašanje, ali bi ti delavci lahko legitimno zahtevali razumne prilagoditve. Kot izhaja iz nadaljevanja, tako podan ugovor zoper delo na določene dneve ali npr. v času verskih praznikov, v formalnem smislu ne predstavlja ugovora vesti.

Kot omenjeno, zakonskega pridržka, zvezanega s pravico do ugovora vesti, prav tako ni dopustno razlagati omejujoče, in sicer v smislu, da ima zakonodajalec z izjemo urejanja ugovora vesti zoper opravljanje vojaške službe, izrecno omenjene v URS, široko ali, kot ugotavlja Ivanc, celo povsem prosto polje presoje. To bi pomenilo, da ustava pravico določa le pogojno in da gre v bistvu za zakonsko pravico, kar bi po avtorjevem stališču nasprotovalo sistemski razlagi pomena zakonskega pridržka.¹⁰ V veljavni ureditvi pravico do ugovora vesti na zakonski ravni urejajo že omenjeni ZZDej, ZZdrS in Zakon o lekarniški dejavnosti (ZLD-1)¹¹ ter Zakon o vojaški dolžnosti (ZVojD)¹² in Zakon o obrambi (ZObr),¹³ splošni akti za izvrševanje javnih pooblastil oziroma avtonomno pravo stanovskih organizacij¹⁴ in, kar se načina uresničevanja tiče, podzakonski pravni akti, ne pa tudi drugi področni predpisi, npr. na področju veterinarske medicine, vzgoje in izobraževanja. Zanimivo, ugovor vesti oziroma odsotnost njegove podaje, kar je podrobneje obravnavano v nadaljevanju, je med pogoji za opravljanje dela naveden tudi v Zakonu o izvrševanju kazenskih sankcij (ZIKS-1)¹⁵ in Zakonu o organiziranosti in delu v policiji (ZODPol).¹⁶

Primeri, ko bi delodajalec delavcem omogočal, da na podlagi religioznih, filozofskih, humanitarnih ali drugih nazorov ne opravljajo določenega dela oziroma delovnih nalog, npr. v klavnici, ali v določenem času, npr. v soboto ali nedeljo, formalno ne bi šteli za izvrševanje pravice do ugovora vesti, saj mora ta kljub *de facto* izvrševanju biti predpisana z zakonom in uresničljiva na podlagi zakona samega. V primeru ugovora vesti je posameznik obveznosti ravnanja v skladu z zakonom razbremenjen na ravni splošnega in abstraktnega pravnega

¹⁰ <https://e-kurs.si/komentar/omejitve-23/> (dostop 16. 4. 2025).

¹¹ Ur. l. RS, št. 85/16 to 112/24.

¹² Ur. l. RS, št. 108/02.

¹³ Ur. l. RS, št. 103/04 do 139/20.

¹⁴ Glej npr. Kodeks etike v zdravstveni negi Slovenije, Ur. l. RS, št. 98/24.

¹⁵ Ur. l. RS, št. 110/06 do 83/24.

¹⁶ Ur. l. RS, št. 15/13 do 141/22.

urejanja oziroma, natančneje, na ravni zakona kot heteronomnega pravnega akta, ne pa na podlagi posamične in konkretne odločitve delodajalca ali na podlagi avtonomnega prava, npr. pogodbe, splošnega akta delodajalca. V primeru, ko bi delodajalec kljub razumljivi zmožnosti drugačne organizacije delovnega procesa delo organiziral tako, da bi posegal v verska ali druga prepričanja delavca, bi sicer lahko kršil prepoved diskriminacije in povračilnih ukrepov, določeno v 6. členu Zakona o delovnih razmerjih (ZDR-1).¹⁷ Predstavljamo si lahko primere, ko bi od točno določenega delavca npr. zahteval delo s prašiči, čeprav bi z njimi lahko delal drug delavec, ali delo na točno določene dneve ali dneve v letu, čeprav bi tudi takrat delo lahko brez zanj negativnih posledic opravljal drug delavec.

1.1. Svoboda vesti in (ne)upravičena neenaka obravnava

Leta 2005 je ravnateljica gimnazije npr. izdala opomin zoper učitelja, ki je zaradi spoštovanja vsebine verskega nauka pričel kršiti z izvajanjem maturitetnega preverjanja znanja povezane delovne obveznosti ob sobotah. Varuh človekovih pravic (v nadaljevanju: Varuh),¹⁸ ki je dopuščal možnost, da bi zakonodajalec za navedene primere predvidel ugovor vesti, je ugotovil, da v danem primeru ni šlo za poseg v svobodo vesti, temveč za nasprotje dveh obveznosti, ki imata različno naravo in ki si jih je pobudnik naložil sam.¹⁹ Kot je navedel, področni zakon predvideva, da lahko določene vzgojno-izobraževalne obveznosti potekajo tudi ob sobotah, zaradi česar imajo delovne sobote podlago v predpisih. Svoboda vesti ter izpovedovanje vere in drugih opredelitev v zasebnem in javnem življenju po Varuhovem stališču ne varuje vsakega ravnanja, motiviranega z odločitvijo vesti. Primeri so, kot izhaja tudi iz razlogovanja Varuha, povezani s pravico do svobode vesti, urejeno v 41. členu URS, ki v prvem odstavku določa, da je izpovedovanje vere in drugih opredelitev v zasebnem in javnem življenju svobodno, kar velja, z izjemami, tudi v okviru delovnih razmerij. Varuh je v konkretnem primeru npr. ugotovil, da zakonodajalec za navedene razmere, tj. delo v soboto na področju vzgoje in izobraževanja, ni predvidel ugovora vesti, to pa bi, kot navaja, morda lahko šteli za poseg v pravico do ugovora vesti, pri čemer pa bi takšno ravnanje

¹⁷ Ur. l. RS, št. 21/13 do 136/23.

¹⁸ Glej https://www.varuh-rs.si/kaj-delamo/varovanje-pravic-po-podrocjih/svoboda-vesti-in-izrazanja/levi-meni/primer/?tx_news_pi1%5Bnews%5D=1240&cHash=9dbd20deaf413425497d285004490f13 (dostop 15. 4. 2025).

¹⁹ Mišič (2025), str. 7.

poseglo v svobodo izobraževanja učencev, zaradi česar v ravnanju ravnateljice niso bili prepoznani dejavniki kršitve pravice do svobode vesti niti pravice do ugovora vesti.

Kot omenjeno, je primerno, da delodajalec delovni proces organizira tako, da ne posega v verska ali druga prepričanja delavca. Do tega je do neke mere prišlo tudi v konkretnem primeru, saj je bil Varuh kasneje seznanjen, da je bil med delavcem in delodajalcem dosežen dogovor oziroma sporazum, da bo pobudnik ob sobotah delal le kadar bo na vrsti matura. Sklep je sicer nekoliko nenavaden, saj je konflikt med osebnim imperativom delavca in delovnimi obveznostmi nastopil prav v razmerju do nalog, povezanih z izvajanjem maturitetnega preverjanja znanja.

Izpovedovanje vere ali drugih osebnih opredelitev je sicer lahko povezano z zaposlovanjem kot tudi izvajanjem delovnih nalog, npr. nezmožnostjo nošnje verskih oblačil ali določenih oblik pričesk, ki so lahko odločilni del posameznikove identitete, zaradi določb varnosti in zdravja pri delu ali posebnih predpisov. 7. člen Pravilnika o policijski uniformi in nadomestilih,²⁰ ki ureja osebno urejenost policistk in policistov, v četrtem odstavku npr. določa, da morajo policistke imeti lase počesane, postržene, segajoče največ do ramen ali spete tako, da spredaj ne zakrivajo oči in da ne segajo čez rob ovratnika in ne ovirajo nošenja predpisanega pokrivala. Razpuščene lase lahko imajo le na svečanih dogodkih, ličenje pa ne sme biti vpadljivo. Policisti morajo, kot izhaja iz drugega odstavka 7. člena, imeti lase pristrižene kratko in simetrično ali pobrite, brez izrazitih prehodov (npr. irokeza) in počesane. Pri pokončni drži glave lasje spredaj ne smejo zakrivati oči in zadaj ne smejo segati čez rob ovratnika ne ne smejo ovirati nošenja predpisanega pokrivala. Kot izhaja iz tretjega odstavka, lahko imajo policistke in policisti lase obarvane le z barvami naravnega videza in brez izstopajočih pramenov. 8. člen npr. določa urejenost brk in brade, v naslednjih členih pa je urejeno nošenje nakita, sončnih očal, ipd. Zanimivo, glede na Pravilnik o organizaciji in načinu verske duhovne oskrbe v Policiji,²¹ je treba pri izvrševanju te pravice zagotoviti enakopravnost različnih veroizpovedi, medtem ko je edini znak za duhovno oskrbo, ki ga predvideva Uredba o uniformi, položajnih oznakah in simbolih policije,²² ščit s križem, tehtnico, mečem in oljčno vejico, predvidena oznaka pa P. VIKAR s križem. Kot izhaja iz 13. člena Zakona o varstvu

²⁰ Ur. l. RS, št. 14/14 in 26/19.

²¹ Ur. l. RS, št. 72/07 in 162/21. Glej 26., 42., 46. člen.

²² Ur. l. RS, št. 64/14 do 91/23.

pred diskriminacijo (ZVarD),²³ je neenaka obravnava na področju zaposlovanja, pogojev dela in združevanja delavcev na podlagi, med drugim, vere ali prepričanja dopustna, če zaradi določene poklicne dejavnosti ali konteksta opravljanja dela taka značilnost predstavlja bistveno in odločilno poklicno zahtevo, pod pogojem, da je cilj legitimen, zahteva pa ustrezna potrebna in sorazmerna oziroma, z drugega zornega kota, neenako obravnavanje zaradi določene osebne okoliščine ne pomeni diskriminacije oziroma je dopustno v primerih, določenih z zakonom, npr. vera ali prepričanje kot legitimna in upravičena poklicna zahteva glede na etiko organizacije. Na preplet pravice do ugovora vesti, svobode vesti in (ne) upravičene neenake obravnave ter trka zakonskih pravic kaže primer, ko naj bi ginekologinja nezakonito podala ugovor vesti glede vseh postopkov v povezavi s postopki oploditve z biomedicinsko pomočjo (OBMP) pri istospolnih parih, in na njegovi podlagi prav tako zavrnila obravnavo istospolne pacientke, ki je otroka rodila s pomočjo OBMP v Avstriji.²⁴ Glede na razpoložljive informacije v zadevi, je ugovor vesti namreč zvezan z osebno okoliščino pacientke, in sicer njeno spolno usmerjenostjo, kar pomeni, da je ta nedopusten.

Strokovna stališča glede povezave 46. in 41. člena URS so si sicer nasprotujoča. Ivanc npr. ugotavlja, da je pravica do ugovora vesti povezana s pravico do svobode vesti in da predstavlja njeno *lex specialis* ureditev.²⁵ Nasprotno Vernik, ki ugotavlja, da je vsebina pravice do ugovora vesti po njeni vsebini precej drugačna od svobode vesti, saj pri obeh ne gre le za vprašanje razmerja med pravicami in svoboščinami, za njihovo dopolnjevanje ali morebiten konflikt, temveč za sam odnos do prava. Ugovor vesti po stališčih avtorja namreč označuje dejanje, ki je načeloma protipravno, saj dolžnosti, ki jo posamezniku narekuje pravna norma, ta zaradi svojega subjektivnega odnosa do nje zavestno ni pripravljen izpolniti.²⁶ V kontekstu delovnih razmerij, kot omenjeno, ravnanje, ki je načeloma protipravno, a protipravnost ni vzpostavljena prav zaradi izjeme ugovora vesti, lahko pomeni tudi kršitev delovnih nalog ali celo izvotli bistvo neke poklicne dejavnosti, kadar bi posameznik zaradi ugovora vesti postal nezmožen izvrševati pretežni del nalog, npr. pretežni del zdravstvenih storitev na področju zdravstvene dejavnosti oziroma zdravniške službe.

²³ Ur. l. RS, št. 33/16 do 21/18.

²⁴ Odločba Zagovornika načela enakosti v zadevi 0700-58/2022/17 z dne 12. 6. 2023.

²⁵ Ivanc (2019), str. 432.

²⁶ Vernik (2000), str. 87.

1.2. Ugovor vesti v mednarodnem pravu

Drugače kot URS, Evropska konvencija o človekovih pravicah (v nadaljevanju: EKČP) pravice do ugovora vesti izrecno ne ureja. Od odločitve *Bayatyan proti Armeniji* iz leta 2011, ki je spremenila do tedaj vzpostavljeno prakso Komisije oziroma Evropskega sodišča za človekove pravice,²⁷ pa je to moč izpeljati iz 9. člena EKČP, ki ureja svobodo mišljenja, vesti in vere. Kot izhaja iz drugega odstavka 9. člena, se sme svobodo izpovedovanja vere ali prepričanja omejiti samo v primerih, ki jih določa zakon, in če je to v demokratični družbi nujno zaradi javne varnosti, za varovanje javnega reda, zdravja ali morale ali zaradi varstva pravic in svoboščin drugih ljudi.²⁸ Na področju ugovora vesti države prav tako uživajo široko polje proste presoje.²⁹ Z ugovorom vesti so vsaj posredno povezane določbe Konvencije MOD št. 158, ki diskriminacijo opredeljuje kot kakršnokoli obliko razlikovanja, izključevanja ali dajanja neupravičene prednosti na podlagi, med drugim, vere ali političnega prepričanja, in ki ima učinek izničenja ali omejitve enakosti v priložnosti ali pri obravnavi v okviru zaposlovanja oziroma poklica. 8. člen Mednarodnega pakta o državljanskih in političnih pravicah (MPDPP) poleg suženjstva prepoveduje prisilno ali obvezno delo, med katerega pa ne prišteva, med drugim, vojaške službe oziroma, v državah, kjer je priznan ugovor vesti, državnih nalog, ki jih zakon določa za osebe, ki uveljavljajo ugovor vesti, službe, ki se zahteva ob višji sili ali nesreči, ki ogroža življenje ali blaginjo skupnosti, ter dela ali službe, ki je del t. i. normalnih državljskih dolžnosti. Odbor za človekove pravice je mimo nekdanjega stališča, da MPDPP ne ščiti pravice do ugovora vesti, v primerih prisilnega služenja vojaškega roka oziroma kaznovanja posameznikov, ki so na podlagi ugovora vesti nasprotovali takemu služenju, vendarle ugotovil kršitev 18. člena MPDPP, ki določa, da ima vsakdo pravico do svobode misli, vesti in veroizpovedi. Kršitev ne nastopi, če so omogočene alternativne, nediskriminatorne oblike služenja vojaškega roka.³⁰ Drugi odstavek 6. člena ZObr npr. določa, da državljan, ki mu je priznan ugovor vesti vojaških dolžnosti, sodeluje pri obrambi države tako, da nadomestno civilno službo praviloma opravi v civilni zaščiti ali v drugih silah za zaščito, reševanje in pomoč, oziroma se usposobi za zaščito in reševanje ter te dolžnosti opravlja tudi

²⁷ European Court of Human Rights, Factsheet – Conscientious objection, March 2024, str. 4.

²⁸ Glej predvsem zadevo *Pichon in Sajous proti Franciji* iz 2001 o zavrnitvi prodaje kontracepcijskih sredstev.

²⁹ Mišič (2025), str. 6.

³⁰ Glej Taylor (2020), str. 235-236.

v vojni, medtem ko ima oziroma je imel v skladu z ZVojD nabornik, ki nasprotuje uporabi orožja v vseh okoliščinah, možnost vojaški rok služiti brez orožja ali opraviti nadomestno civilno službo. Zanimivo, glede na določbe 38. člena, mora razloge, zaradi katerih ta uveljavlja ugovor vesti, potrjevati splošni način življenja in ravnanja nabornika. Določbe se smiselno uporabljajo za vojaškega obveznika po ZVojD. V okviru MOD področje ureja Konvencija št. 1930 o prisilnem delu.

2. UGOVOR VESTI V POSAMEZNIH DEJAVNOSTIH

Kot omenjeno, je ugovor vesti v veljavni ureditvi urejen na področju zdravstvene dejavnosti in zdravniške službe ter lekarniške dejavnosti kot posebnih vrst zdravstvene dejavnosti, na področju obrambe in, posredno, na področju izvrševanja kazenskih sankcij in policije. V skladu s širokim poljem proste presoje bi ga zakonodajalec lahko uredil tudi na drugih področjih človekovega (poklicnega) delovanja, odsotnost njegovega urejanja oziroma dopustitve pa lahko pomeni kršitev URS.

2.1. Obramba države, izvrševanje kazenskih sankcij, policija

Kot navedeno je ugovor vesti na področju obrambe države oziroma, natančneje, vojaške dolžnosti, s profesionalizacijo slovenske vojske praviloma izgubil na pomenu. Poklicno delo v slovenski vojski urejata Zakon o Slovenski vojski (ZSSloV)³¹ in ZObr. ZSSloV ugovora vesti ne ureja, medtem ko ga ZObr ureja le za državljane, ki imajo obveznost sodelovanja pri obrambi države, ne pa tudi za poklicne vojake. Iz ureditve *a contrario* izhaja, da ugovora vesti, npr. glede uporabe orožja, ni mogoče podati in da pripravljenost uporabiti orožje predstavlja poklicno zahtevo ter predstavlja delavčevo (ne)sposobnost za opravljanje dela. Kot ugotavlja Hribar, zakonodaja v večini evropskih držav poklicnim vojakom ne omogoča ugovora vesti, nasprotno pa velja za sistem naborništva.³² Neuveljavljanje ugovora vesti, in sicer glede opravljanja del in nalog pravosodne varnostne policije, kar lahko po naravi stvari obsega predvsem uporabo orožja, med poklicne zahteve umešča ZIKS-1. Ta v 231.a členu določa, da mora biti

³¹ Ur. l. RS, št. 68/07 do 40/23.

³² Hribar (2023), str. 18.

oseba, ki sklene delovno razmerje za opravljanje nalog pravosodnega policista zanesljiva in verodostojna, med varnostne zadržke, ki pomenijo, da ta kriterij ni izpolnjen, pa ob lažnih navedbah v vprašalniku za varnostno preverjanje, pravnomočni obsodbi, različnih oblikah odvisnosti, bolezni ali duševni motnji in odvzemu poslovne sposobnosti šteje, zanimivo, tudi ugovor vesti. Pri tem pa, toliko bolj zanimivo, 231.b člen, ki ureja podatke, ki se smejo pridobivati v postopku varnostnega preverjanja, ne določa podatka o uveljavljanju ugovora vesti, pri čemer ta v zakonu niti ni dovolj določno opredeljen. Tega ne specificira niti obrazložitev člena³³ Zakona o spremembah in dopolnitvah zakona o izvrševanju kazenskih sankcij (ZIKS-1G).³⁴ ZODPol pravico do ugovora vesti omenja le v razmerju do kandidata za pomožnega policista, ki se mu lahko odpove pogodbo o osnovnem usposabljanju, če, med drugim, uveljavlja pravico do ugovora vesti vojaški dolžnosti, enako pa velja za pomožnega policista in pogodbo o prostovoljni službi v pomožni policiji. Glede na to, da je zakon bil sprejet leta 2013, ko je sistem nabornišva že bil ukinjen, se določba verjetno navezuje, natančneje, na ugovor vesti zoper sodelovanje pri obrambi države. Odsotnost urejanja pravice za poklicne policiste razkriva, da pripravljenost uporabiti orožje predstavlja poklicno zahtevo in pomeni delavčevo (ne)sposobnost za opravljanje dela. Čeprav slovenski policisti strelno orožje uporabijo izredno redko – med leti 2013 in 2022 je strelno orožje kot prisilno sredstvo bilo uporabljeno 18-krat, opozorilni strel pa prav tako³⁵ – zakonodajalec kot poklicno zahtevo pravzaprav šteje nošnjo orožja s takojšnjo, a vendar izjemno možnostjo uporabe.

2.2. Zdravstvena dejavnost: od avtonomnega prevzemanja obveznosti do diskriminacije

Kot omenjeno je pravica do ugovora vesti za vse zdravstvene delavce na splošno urejena v ZZDej. Zaradi posebnosti lekarniške dejavnosti je ureditev za farmacevtske strokovne delavce oziroma lekarniške delavce pravzaprav bila nujna.³⁶ ZZDej v 56. členu namreč uporablja termine kot so »zdravstveni poseg«, »mednarodna pravila medicinske etike« in »nujna medicinska pomoč«. Z uporabo jezikovne razlage je tako v celoti primeren zgolj glede storitev zdravljenja oziroma

³³ Predlog 2016-2030-0034, str. 110.

³⁴ Ur. l. RS, št. 11/18.

³⁵ Policija (2023), str. 3.

³⁶ V nadaljevanju poglavja predstavljena stališča glede ZLD-1 temeljijo na Mišič (2025), str. 6-7.

na področju zdravniške službe, kjer pa se kot *lex specialis* uporablja 49. člen ZZdrS, ne pa tudi za več drugih poklicev v zdravstvu. Zanimivo, posebni ZZdrS odklonitev zdravniškega posega dopušča v primeru, ko zdravnik presodi, da ta ni v skladu z njegovo vestjo, medtem ko splošni ZZDej odklonitev zdravstvenega posega dopušča v primeru, ko zdravstveni delavec presodi, da ta ni v skladu z njegovo vestjo in mednarodnimi pravili medicinske etike. Drugače od področnega zdravniškega kodeksa, Kodeks lekarniške deontologije pravice do ugovora vesti izrecno ne ureja, temveč v 14. členu zgolj določa, da je farmacevtski strokovni delavec za svoje delo odgovoren pred svojo vestjo, pacientom in družbo. Kot kažejo rezultati kvalitativne raziskave v obliki fokusne skupine, ki so jo opravili Kodrič, Kreslin in Horvat,³⁷ uveljavljanje ugovora vesti farmacevtskim strokovnim delavcem kljub temu ni tuj, zato je (bila) določna ureditev z ZLD-1 nujna.

Novi 21.a člen ZLD-1 se je izvorno³⁸ glasil: »Magister farmacije lahko odkloni izdajo zdravila na recept, če sodi, da ni v skladu z njegovo vestjo in če pri tem ni neposredno ogroženo pacientovo življenje oziroma zdravje. O ugovoru vesti mora magister farmacije delodajalcu predhodno podati izjavo o uveljavljanju pravice do ugovora vesti. V primeru uveljavljanja ugovora vesti mora pacienta pravočasno obvestiti in ga napotiti k drugemu magistru farmacije oziroma v drugo lekarno.« Predlog je v tem smislu vsaj do neke mere sledil določbam ZZDej oziroma ZZdrS. Kot izhaja iz obrazložitve 3. člena ZLD-1D, ki je za 21. členom dodal nov, 21.a člen ZLD-1, se je s predlagano spremembo bolj podrobno urejalo ugovor vesti v lekarniški dejavnosti, in sicer z izključitvijo nujnih stanj, predhodnim informiranjem delodajalca o uveljavljanju ugovora vesti z namenom primerne organizacije dela ter ob upoštevanju dejstva, da se v vsaki od območnih enot Zavoda za zdravstveno zavarovanje Slovenije (v nadaljevanju: ZZVS) organizira vsaj ena lekarna, ki zagotavlja 24-urno preskrbo prebivalstva z zdravili, kot to izhaja iz drugega odstavka 9. člena ZLD-1. Sprememba predlaganega 21.a člena ZLD-1, ki ugovor vesti na področju lekarniške dejavnosti prepoveduje, izhaja iz amandmaja k 3. členu ZLD-1D,³⁹ ki je zatrjeval ustavno spornost rešitve, ki je predvidevala napotitev pacienta k drugemu magistru farmacije oziroma v drugo lekarno, saj pri tem ni šlo nujno za zagotavljanje storitve v okviru iste lekarne. S

³⁷ Kodrič, Kreslin, Horvat (2023), str. 173 in nasl.

³⁸ Predlog 2024-2711-0050.

³⁹ Amandma Poslanske skupine Svoboda in Poslanske skupine Levica 1843-IX z dne 16. 12. 2024. Končno besedilo člena je bilo sprejeto z amandmajem navedenih poslanskih skupin in Poslanske skupine Socialnih demokratov 1843-IX z dne 19. 12. 2024, ki je le-to nomotehnično uskladil.

tem je amandma v kontekstu ožjega testa sorazmernosti dajal prednost ustavnim pravicam pacientov, in sicer iz 51., 34., 35., in 55. člena URS, pred pravicami farmacevtskih strokovnih delavcev.

Zagovornik načela enakosti je v zadevi podal priporočilo,⁴⁰ naj se 3. člen ZLD-1D črta, in sicer zato, ker naj bi pomenil diskriminacijo pri dostopu do preskrbe z zdravili in ostalih storitev vsem prebivalcem Slovenije, ki se mora zagotavljati enako, ne glede na kraj bivanja, zdravstveno in premoženjsko stanje, spol, starost in invalidnost, podobno stališče pa je izhajalo tudi iz nekaterih drugih pripomb k predlogu zakona. ZZZS je pri tem npr. opozarjal na potrebo po ureditvi pravice do povračila potnih stroškov, kadar bi obvezno zavarovana oseba storitev morala uveljavljati v drugi lekarni.⁴¹ Lekarniška zbornica Slovenije se kljub dejstvu, da zastopa interese njenih članov, ki so lahko tudi farmacevtski strokovni delavci, do tega vprašanja ni opredelila.⁴²

S tem, ko zakonodajalec na nekaterih področjih zdravstvene dejavnosti ugovor vesti dopušča, na drugih pa prepoveduje, nedvomno izpolnjuje svoje ustavnopravne obveznosti glede katerih, kot omenjeno, velja zakonski pridržek. Vendarle pa se poraja vprašanje, ali je popolna omejitev pravice za farmacevtske strokovne delavce ustavno dopustna in ali mar ne gre za položaj, ko je zakon v bistvenem podobne primere, npr. na področju zdravniške službe in na področju lekarniške dejavnosti, pričel urejati različno. Odgovor na to vprašanje je odvisen od narave izvajanja zdravniške službe oziroma zdravstvenih storitev in farmacevtske obravnave oziroma od razumevanja razmerja med povzročanjem in (le) omogočanjem zla ali škode, če posameznik v skladu s svojimi verskimi ali drugimi prepričanji umetno prekinitev nosečnosti, ki je bila predmet področne razprave, šteje kot tako, saj pravico do življenja razume oziroma razlaga v kontekstu naravnega spočetja in naravne smrti.

Kot utemeljeno izhaja iz enega izmed zavrženih amandmajev k 3. členu ZLD-1D,⁴³ se z izključitvijo pravice do ugovora vesti farmacevtske strokovne delavce glede na druge zdravstvene delavce, ki pravico na podlagi drugih predpisov,

⁴⁰ Priporočilo Zagovornika načela enakosti v zvezi s Predlogom zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o lekarniški dejavnosti z dne 12. 12. 2024.

⁴¹ Mnenje k Predlogu zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o lekarniški dejavnosti z dne 10. 12. 2024.

⁴² Pripombe k Predlogu zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o lekarniški dejavnosti z dne 13. 12. 2024.

⁴³ Amandma Poslanske skupine Nova Slovenija – Krščanski demokrati 1843-IX z dne 19. 12. 2024.

postavlja v neenak položaj. Kot omenjeno, je vprašanje, ali je položaj neenake obravnave upravičen ali ne. Gre torej za vprašanje, ali lahko storitve, ki jih izvajajo farmacevtski strokovni delavci, do te mere ogrozijo posameznikovo vest oziroma posežejo v versko, filozofsko ali drugo prepričanje in s tem osebno dostojanstvo, da je ugovor vesti sploh potreben. Če npr. štejemo, da je umetna prekinitev nosečnosti zlo oziroma škoda, saj verjamemo, kot omenjeno, v svetost življenja od naravnega spočetja do naravne smrti, kar je v demokratični in pluralni skupnosti lahko legitimno stališče oziroma upoštevno versko ali moralno prepričanje, je vprašanje, ali farmacevtski strokovni delavec, ki izda sredstvo za prekinitev nosečnosti, zlo oziroma škodo (aktivno) povzroča ali to zgolj omogoča. Ker gre pri izvajanju lekarniške dejavnosti le za izdajo zdravila s farmacevtsko obravnavo, lahko štejemo, da zlo oziroma škodo praviloma le omogoča, saj v postopku umetne prekinitve nosečnosti drugače od zdravnikov ali drugih zdravstvenih delavcev aktivno ne sodeluje. V primeru uzakonitve zdravniškega uboja na zahtevo bi to lahko veljajo tudi glede sodelovanja v postopku pomoči pri prostovoljnem končanju življenja,⁴⁴ in sicer v razmerju do izdaje t. i. smrtonosne učinkovine.

Glede na spremembo ZLD-1, lahko štejemo, da zakonodajalec meni, da v primeru farmacevtske obravnave bodisi ne more nastopiti položaj resnejše ogrožitve osebnega dostojanstva oziroma vesti farmacevtskega strokovnega delavca, bodisi pacientove pravice oziroma pravice obvezno zavarovanih oseb tudi v abstraktnem smislu, pred okoliščinami konkretnega primera, zmeraj prevladajo nad svobodo vesti oziroma drugimi pravicami zdravstvenega delavca. Odveč je poudarjati, da ima zavrnitev farmacevtske obravnave oziroma izdaje zdravila po ukinitvi pravice do ugovora vesti lahko tudi disciplinske posledice, ki obsegajo npr. odvzem licence,⁴⁵ če ravnanje štejemo za večjo strokovno pomanjkljivost, in delovnopravne posledice zaradi kršitve navodil delodajalca.

Izključujoča ureditev ugovora vesti v lekarniški dejavnosti sicer zasleduje javni interes trajne in nemotene preskrbe prebivalstva z zdravili in zagotavljanjem farmacevtske obravnave, kar je tudi namen dejavnosti, ki izhaja iz prvega odstavka 5. člena ZLD-1. Javni interes se odraža tudi v dejstvu, da se lekarniška dejavnost na vseh ravneh zdravstvene dejavnosti izvaja kot javna služba, država pa preko sistema javne mreže zdravstvene dejavnosti izpolnjuje svoje pozitivne obveznosti na področju pravice do socialne varnosti oziroma, pomembneje,

⁴⁴ Glej Zakon o pomoči pri prostovoljnem končanju življenja (ZPPKŽ), EVA: 2022-1211-0925, EPA: 0925-IX.

⁴⁵ Glej 33. člen Statuta Lekarniške zbornice Slovenije, Ur. l. RS, št. 45/19, in 80. člen ZLD-1.

pravice do zdravstvenega varstva, ki obsega tudi svobodno odločanje o rojstvih otrok. Ureditev je gotovo primerna, saj zagotavlja, da pacient oziroma obvezno zavarovana oseba prejme zdravilo oziroma farmacevtsko obravnavo, npr. glede kontracepcije, nujne kontracepcije, neodvisno od verskega, filozofskega oziroma drugega prepričanja delavca, tudi kadar ne gre za farmacevtski pandan nujnemu zdravljenju. Vprašanje pa je, ali je ureditev nujna, in sicer, ali res ni moč z razumnimi ukrepi zagotoviti, da bi pacient oziroma obvezno zavarovana oseba zdravilo oziroma farmacevtsko obravnavo časovno, krajevno, s tem pa ekonomsko dostopno prejel pri drugem farmacevtskem strokovnem delavcu ali drugem izvajalcu lekarniške dejavnosti. Upošteva je prvotno različico 21.a člena ZLD-1, navedeno zgoraj, bi zakonodajalec lahko predpisal pogoj, da mora pri izvajalcu lekarniške dejavnosti zmeraj biti na voljo delavec, ki ne uveljavlja ugovora vesti, s čimer bi, drži, otežil ali celo onemogočil poslovanje oziroma smotno organizacijo delovnega procesa manjših lekarn. S tem bi se uresničila tudi pravica do proste izbire izvajalca zdravstvene dejavnosti, ki jo določa 9. člen Zakona o pacientovih pravicah (ZPacP).⁴⁶

Podobno velja za možnost napotitve v drugo lekarno, a le, če ta od lekarne, v kateri je bila zavrnjena izdaja zdravila oziroma farmacevtska obravnava, ni nesorazmerno oddaljena. Vsaj posredno je tako rešitev za primer odstopa od proste izbire izvajalca zdravstvene dejavnosti omenil ZZZS, ki je izpostavil pravico do povračila potnih stroškov, pri tem pa drži, kot navajajo tisti, ki so podali priporočila oziroma pripombe k 3. členu ZLD-1D, da lahko izven urbanih središč kmalu nastopi položaj, ko postane uveljavljanje zdravstvenega varstva časovno, krajevno, posledično pa ekonomsko neučinkovito oziroma lahko posameznike neupravičeno postavlja v neenak položaj. Vsaj s tega zornega kota kaže zagovarjati primernost in nujnost ureditve, ki pravico do ugovora vesti izključuje.

Prav tako podobno prvotni različici 21.a člena ZLD-1, bi zakonodajalec ugovor vesti lahko dopuščal tudi le glede izdaje zdravil oziroma farmacevtske obravnave, ki ne odgovarja na nujna zdravstvena stanja, pri čemer pa bi dikcijo razširil z ogroženosti pacientovega življenja in zdravja na ogroženost telesne celovitosti, s čimer bi farmacevtski strokovni delavci npr. morali izdati nujno kontracepcijo z namenom zanositve neposredno po spolnem odnosu, ne pa tudi kontracepcije. Verjetno pa bi s tem pravica do ugovora vesti *de facto* izgubila na pomenu, saj bi lekarniški delavci morali opraviti eno izmed praviloma dveh za nekatere moralno

⁴⁶ Ur. l. RS, št. 15/08 do 100/22.

spornih in v bistvenem podobnih zdravstvenih storitev. Kot ugotavlja M. Korošec, ugovora vesti na področju zdravstva kljub velikemu pomenu ustavnopravnega instituta ni moč uveljavljati neomejeno, saj je pravica v koliziji s številnimi interesi, predvsem pravicami pacientov, zaradi česar je v takih primerih uporaba testa sorazmernosti neizogibna.⁴⁷ Prav v t. i. ožjem testu sorazmernosti pa bi ustavno sodišče ob predpostavki obstoja legitimnega cilja, primernosti in nujnosti ureditve tehtalo med ustavnimi pravicami pacientov oziroma obvezno zavarovanih oseb, predvsem pa pacientk, (varovanje zdravja, svobodno odločanje o rojstvih otrok) in ustavnimi pravicami farmacevtskih strokovnih delavcev (svoboda oziroma ugovor vesti). Pri tem je, kot omenjeno, pomembno, da ugovor vesti zmeraj predstavlja izjemo od pravila, ki od nosilca obveznosti sicer terja določeno ravnanje, pri čemer pa so obveznosti v primeru poklicne dejavnosti praviloma bile prevzete avtonomno.

Prav avtonomno prevzemanje obveznosti predstavlja enega izmed osrednjih razlogov proti dopuščanju ugovora vesti na kateremkoli področju človekovega poklicnega delovanja. Drugače od sodelovanja pri obrambi države oziroma nekdanj veljavnega obveznega služenja vojaškega roka, ki predstavlja obliko prisilnega dela, se delavec v organiziran delovni proces vključuje prostovoljno oziroma si v širšem smislu in v skladu z 49. členom URS prosto izbira zaposlitev. Vprašanje pa je, ali mora prav vsak delavec, zato da lahko učinkovito opravlja svoje delo, opravljati vse delovne naloge, npr. vse zdravstvene storitve programa oziroma specializacije, ali pa zadostuje, da opravlja njihov pretežni del. Kot omenjeno, uporaba orožja predstavlja poklicno zahtevo za delo vojakov in policistov, pri čemer bi lahko smiselno šteli, da mora npr. specialist ginekologije opravljati vse zdravstvene storitve na področju, vključno z umetno prekinitvijo nosečnosti in specifičnimi metodami prekinitve nosečnosti. Vendar pa kaže v demokratičnih skupnostih krepiti tudi pluralna delovna okolja, predvsem v javnem sektorju, četudi se s številnimi stališči intimno ne strinjamo ali jih celo zavračamo, a vse dokler to ob upoštevanju enake obravnave in razumnih prilagoditev ne onemogoča učinkovite organizacije delovnega procesa in uresničevanja pravic uporabnikov storitev. Kot ugotavlja M. Korošec, ugovor vesti v večini držav predstavlja izjemo, vendar pa v nekaterih državah velja nasprotno. V Italiji, kjer je pravica do splava urejena od leta 1978, zdravstveni delavci niso zavezani izvajati posegov umetne prekinitve nosečnosti, zaradi česar ugovor vesti niti ni posebej urejen. Izvedbo storitev zavrača med 82 do 91% ginekologov v Italiji, pri čemer je izvedba splava

⁴⁷ Korošec (2021a), str. 10.

omejena na javne izvajalce zdravstvene dejavnosti,⁴⁸ kar krepi, kot ugotavlja tudi Korošec, uveljavljanje čezmejnega zdravstvenega varstva. V primeru verske radikalizacije slovenskih ginekologov in odsotnosti zakonske prepovedi, bi v Sloveniji obvezno zavarovane osebe lahko uveljavljale pravico do zdravljenja v tujini, na eni izmed treh podlag, ki jih določa oziroma v nacionalni pravni red prenaša Zakon o zdravstvenem varstvu in zdravstvenem zavarovanju (ZZVZZ).⁴⁹

V sodbi III P 7/2021 z dne 25. 2. 2021 je Okrajno sodišče v Ljubljani odločilo, da je bila kandidatka v postopku izbora za specializacijo na področju ginekologije in porodništva v ljubljanski regiji leta 2017 diskriminirana, potem ko je izbirno komisijo obvestila o tem, da bo uveljavljala ugovor vesti pri izvajanju postopkov umetne prekinitev nosečnosti in vstavljanja materničnih vložkov kot vrste kontracepcije. Prejela bi naj najmanj točk v izbirnem postopku, zaradi česar ni bila izbrana. Korošec je v luči odločitve opozorila na kolizijo med interesi kandidatke in interesi stroke, katere naloga je v celoti usposobiti in izuriti bodoče ginekologe in ji je zato v interesu, da med prijavljenimi izbere najboljše kandidate.⁵⁰ Pri tem pa je po eni strani že kurikulum za specializacijo ginekologije in porodništva predvideval možnost uveljavljanja ugovora vesti zoper umetno prekinitev nosečnosti, kar kaže na ustreznost kandidata z ugovorom vesti za opravljanje specializacije in pridobitev licence, kar potrjuje tudi Svet za izobraževanje zdravnikov. Po drugi strani pa je vprašanje, ali je oseba, ki ne želi opraviti določenih posegov, primerna kandidatka za specializacijo oziroma zaposlitev, saj takšni zdravniki specializacije oziroma programa ne bodo izvajali v celoti.⁵¹ Kot izhaja iz razprave, niti zakonodajalec ali stroka in njeno avtonomno pravo niti sodišče odsotnosti ugovora vesti niso prepoznali kot odločilno poklicno zahtevo. Pri tem je pritožbeno sodišče potrdilo materialnopravnemu zaključku tožeče stranke v odgovoru na pritožbo, in sicer da je ravnanje komisije bilo ne samo v izrecnem nasprotju s pravico do ugovora vesti, kot ga določa EKČP,⁵² ki zavezuje Republiko Slovenijo k spoštovanju svobode mišljenja, vesti in vere (9. člen) in prepovedi diskriminacije (14. člen), kot tudi s 46. členom URS, 49. členom ZZdrS ter 56. členom ZZDej in 3. in 22. členom Kodeksa zdravniške etike.⁵³ Po ugotovitvah Višjega sodišča v Ljubljani »tožnica zaradi osebne okoliščine verskega prepričanja ne bi smela

⁴⁸ Korošec (2021b), str. 19.

⁴⁹ Ur. l. RS, št. 72/06 do 78/23.

⁵⁰ Korošec (2021a), str. 9.

⁵¹ Prav tam.

⁵² Glej tudi Korošec (2021b).

⁵³ VSL Sodba in sklep II Cp 1016/2021, točka 15.

biti postavljena v slabši položaj, kar pa se ji je glede na zastavljeno vprašanje in nepojasnjeno prečrtane dele ocene odgovorov zelo verjetno zgodilo. To je imelo za posledico tudi nižje število točk, saj je komisija postavila pod vprašaj, ali bo specializacijo in izpit sploh lahko opravila. Ob takšni praksi izbirne komisije bi tožnica le težko dosegla kriterij primernosti. S tem je bila postavljena v manj ugoden položaj v zvezi s tistimi, ki ugovora vesti niso uveljavljali. Dejstva, ki jih je navedla in dokazala, upravičujejo domnevo, da je bila kršena prepoved diskriminacije, tožena stranka pa ni zmogla dokaznega bremena in se ni uspela razbremeniti svoje odgovornosti. Vse navedeno napotuje tudi pritožbeno sodišče na zaključek, da je tožena stranka kršila prepoved diskriminacije.⁵⁴

2.3. Zdravstvena dejavnost: obveznost napovedi ugovora vesti

V tej razpravi kaže opozoriti še na časovno razsežnost podaje ugovora vesti. Kot izhaja iz drugega odstavka 56. člena ZZDej, mora zdravstveni delavec o svojem ugovoru vesti obvestiti zdravstveni zavod, ki mora to upoštevati, vendar pacientom zagotoviti možnost za nemoteno uveljavljanje pravic s področja zdravstvenega varstva. Besedilo je lahko zavajajoče, saj bi zožujoča razlaga termina »zdravstveni zavod« lahko vodila do zaključka, da pravica pripada le zdravstvenim delavcem, zaposlenim v javni zdravstveni mreži ali celo le v javnih zavodih. 56. člen ZZDej prav tako ne pove, kdaj mora zdravstveni delavec podati ugovor vesti, kar v praksi lahko povzroča težave. To razkrije šele 64. člen zakona, ki določa, kateri podatki se vodijo v registru, in sicer tudi izjava o uveljavljanju ugovora vesti. Smiselno enako velja za določbe ZZdrS, pri čemer je 49. člen moč razumeti celo na način, da je zdravnik o ugovoru vesti pravočasno dolžan obvestiti le pacienta in ga napotiti k drugemu zdravniku, v primeru, ko gre za delavca v delovnem razmerju, pa o zavrnitvi posega, torej šele po podanem ugovoru vesti v konkretnem primeru, obvestiti svojega delodajalca. V tem delu so si določbe splošnega in posebnega predpisa v neskladju, ki ga razmerje posebnosti in splošnosti ob drugih metodah razlage pravnega pravila (npr. namenska) težko razreši, določba pa prav tako na ravni zožujoče razlage obveznosti obvestila delodajalca razbremenjuje zdravnike, ki za naročnika opravljajo delo na podlagi pogodb civilnega prava, čeprav v razmerju do pacientov dajejo videz zdravnika, ki delo opravlja na podlagi pogodbe o zaposlitvi. Podobno kot glede ZZDej, tudi v primeru ZZdrS obveznost

⁵⁴ Prav tam, točka 16.

vnapijše podaje ugovora vesti delodajalcu lahko izpeljemo le iz samega namena določbe, ki je v omogočanju ustreznega načrtovanja delovnega procesa z namenom zagotavljanja učinkovitega uresničevanja pravice do zdravstvenega varstva, ter z upoštevanjem določb o registru. 31. člen ZZdrS med podatke, ki jih za vodenje registra zdravnikov zbira zdravniška zbornica, umešča tudi podatke o izjavi o uveljavljanju pravice do ugovora vesti, zdravnik, ki takšne izjave ne poda, pa jo kasneje uveljavlja, se na podlagi 81. člena zakona kaznuje za prekršek, in sicer z globo od 650 do 1.200 EUR. Iz navedenega izhaja, da bi zakonodajalec ugovor vesti v obeh zakonih moral urediti določneje, prav tako pa dopustiti možnost, da delavec tega razvije kasneje, po vpisu v register, npr. zaradi spremenjenih verskih ali drugih prepričanj oziroma zaradi pojava ali uzakonitve nove zdravstvene storitve, kar bi veljalo v primeru že omenjene legalizacije pomoči pri prostovoljnem končanju življenja. ZPPKŽ pravico do ugovora vesti sicer ureja za vse zdravstvene delavce, kar v razmerju splošnosti in posebnosti lahko, ne pa nujno, velja tudi za lekarniške delavce, ki jim je uveljavljanje ugovora vesti na podlagi ZLD-1 sicer prepovedano. Zaradi te prepovedi lahko na področju lekarniške dejavnosti, npr. glede kontracepcije, predvidevamo različne nezakonite, a z zornega kota življenjske resničnosti razumljive prakse neformalnega uveljavljanja ugovora vesti, kot so molčeča zamenjava farmacevtskega strokovnega delavca, ki nudi farmacevtsko obravnavo, ali napotitev pacienta v drugo bližnjo lekarno. Ob sami zavrnitvi farmacevtske obravnave to seveda pomeni kršitev pacientove pravice do proste izbire izvajalca zdravstvene dejavnosti, pravice do spoštovanja pacientovega časa in enakopravnega dostopa do zdravstvene obravnave, saj lahko pomeni časovno, geografsko ali ekonomsko neenako možnost uveljavljanja pravice do zdravstvenega varstva.

Informacijski pooblaščenec (IP) glede napovedi ugovora vesti delodajalcu zastopa nekoliko drugačno stališče. Po mnenju IP »zdravnik ni dolžan delodajalcu predložiti dokazila o vpisu ugovora vesti v register zdravnikov, kar velja tudi v primeru, če delodajalec vodi interni seznam vnapijšnjih izjav o ugovoru vesti. Dopustno je, da zdravnik dokazilo predloži delodajalcu povsem prostovoljno in na lastno pobudo« in da po mnenju IP »delodajalec ne more neposredno od ZZS pridobiti podatka o vpisu ugovora vesti v register zdravnikov, ki se nanaša na zdravnika, ki pri njem opravlja delo.« Svoje stališče opira na odsotnost izrecne zakonske podlage oziroma dvom v uporabo 48. člena ZDR-1, ki ureja zbiranje, obdelavo, uporabi in posredovanje osebnih podatkov delavca, saj razlogi naj ne bi kazali na potrebo po uresničevanju pravic in obveznosti delavca ali delodajalca. Po stališču IP lahko delavec ugovor vesti poda kadarkoli, tudi če ta ni vpisan v register,

s čimer stori prekršek, vendar pa je ta okoliščina za delodajalca irelevantna saj naj ne bi vplivala na organizacijo dela in planiranje dela. Po stališču IP v zadevi št. 0712-205/2011/2 delodajalec sicer lahko vodi seznam vnaprejšnjih izjav o ugovoru vesti, pri tem pa je neznatnega pomena, ali je ugovor dodatno vpisan v register, pri čemer pa gre v obeh primerih za, po stališču IP, nezavezujoče vnaprejšnje opredeljevanje. Kot navaja, zdravnik po zakonu ni dolžan vnaprej obveščati delodajalca o ugovoru vesti za potrebe vodenja seznama, kar pomeni, da je še toliko manj dolžan dokazovati vpis ugovora v register zdravnikov, pri čemer gre pri ugovoru vesti za posebno kategorijo osebnih podatkov, ki terja posebnej utemeljene razloge za obdelavo. Kot izpostavlja, pa ne izključuje, da bi bile v nekem konkretnem primeru pri delodajalcu lahko podane posebne okoliščine, ki bi utemeljevale sklicevanje na drugi del prvega odstavka 48. člena ZDR-1, vendar vnaprejšnja abstraktna presoja s strani IP ni možna brez poznavanja podrobnosti konkretnega primera.⁵⁵

3. SKLEP

Glede na strokovno razpravo,⁵⁶ je bilo v slovenski ureditvi do nedavnega pričakovati, da bo ugovor vesti uzakonjen na novih področjih človekovega (poklicnega) delovanja. S spremembo ZLD-1 in ukinitvijo te pravice za farmacevtske strokovne delavce se je zgodilo prav nasprotno. Če bo sprememba, ki jo je prinesel ZLD-1D, v kratkem presojana in razveljavljena pred ustavnim sodiščem, to ne bo presenečenje, saj so zdravstveni delavci, ki se lahko nahajajo v bistveno podobnem položaju, zdaj praviloma neupravičeno obravnavani neenako, ureditev pa prav tako odpira vprašanje nujnosti ukrepa. V širšem smislu je, kljub nekaterim nasprotnim stališčem, pravica do ugovora vesti povezana s svobodo vesti, tako pa pravzaprav s številnimi vidiki dela in zaposlovanja, omenjenih v tem prispevku, enako pa velja za vprašanje diskriminacije, povezane predvsem z osebno okoliščino veroizpovedi. Pri tem pa je pomembno, da gre za ugovor vesti le v primerih, ko je ta izrecno določen z zakonom, v nasprotnih primerih pa lahko kvečjemu govorimo o (ne)razumnih prilagoditvah oziroma (ne)upoštevanju zasebne avtonomije, tudi pravice do družinskega in zasebnega življenja delavcev pri organizaciji delovnega procesa, npr. v primerih

⁵⁵ Stališče IP v zadevi št. 07121-1/2023/1329 z dne 20. 10. 2023.

⁵⁶ Glej npr. Ivanc (2019).

nasprotovanja delu na določene dneve ali določene dneve v letu, npr. verske praznike, ki niso določeni kot dela prosti dnevi. Enako velja za kršitev svobode vesti. Kot izhaja iz razprave, je sodna praksa na področju omejena, zvezana predvsem z nekoč obveznim služenjem vojaškega roka, v novjšem času pa omejena na ugotovljeno diskriminacijo pri (ne)izbiri kandidatke za specializacijo ginekologije in porodništva zaradi podanega ugovora vesti. V prispevku je kratko predstavljeno tudi stališče Varuha glede dela v soboto in odločba Zagovornika glede praviloma nezakonito podanega ugovora vesti na področju zdravstvene dejavnosti. Sicer velja, da je ugovor vesti na področju zdravstvene dejavnosti urejen pomanjkljivo, npr. glede trenutka napovedi delodajalcu, kasnejšega razvoja ugovora vesti, kar lahko v praksi povzroča težave tako v razmerju do pacientov kot tudi delodajalcev oziroma glede organizacije delovnega procesa.

LITERATURA

- Hribar, Barbara, Pravica do ugovora vesti v vojski s konkretnimi primeri, v: Pravna praksa, št. 42 (2023) 8, str. 18–20.
- Ivanc, Blaž, 46. člen, v: Avbelj, Matej (ur.), KOMENTAR USTAVE REPUBLIKE SLOVENIJE, Nova univerza, Evropska pravna fakulteta, Ljubljana 2019, str. 431–434.
- Kaučič, Igor, Grad, Franc, Ustavna ureditev Slovenije, GV Založba, Ljubljana 2008.
- Kodrič, Ana, Kreslin, Andraž, Horvat, Neja, Ugovor vesti v slovenskih javnih lekarnah: seznanjenost, odnos in uporaba, v: Farmacevtski vestnik (2023) 74, str. 171–178.
- Korošec, Masha, Tehtanje interesov v primeru specializanta ginekologije z ugovorom vesti. K sodbi Okrajnega sodišča v Ljubljani III P 7/2021 z dne 25. februarja 2021, v: Pravna praksa 40 (2021a) 43–44, str. 8–10.
- Korošec, Masha, Dolžnost države pri zaposlovanju zdravstvenih delavcev z ugovorom vesti – vidik ESČP, v: Pravna praksa 40 (2021b) 49–50, str. 18–20.
- Mišič, Luka, Ugovor vesti v zdravstveni in lekarniški dejavnosti, v: Pravna praksa 44 (2025) 1–2, str. 6–9.
- Policija, Poročilo o uporabi prisilnih sredstev in napadih na policiste v letu 2022, Ministrstvo za notranje zadeve RS, Policija, 2023.
- Taylor, Paul M., A commentary on the International Covenant on Civil and Political Rights: the UN Human Rights Committee's monitoring of ICCPR rights, Cambridge University Press, Cambridge, 2020.
- Vernik, Boštjan, Pravica do svobode vesti in do ugovora vesti, v: Dignitas (2000) 5–6, str. 86–108.

Conscientious Objection: Between Personal Ethical Imperative, Freedom of Conscience, and Work Obligations

Luka Mišič*

Summary

This article critically examines the recent Pharmacy Services Act amendment, which abolished the right to conscientious objection for pharmacists in Slovenia. The legislative change has provoked renewed professional and public discourse surrounding the constitutional dimensions of conscientious objection, particularly in relation to freedom of conscience, whilst triggering questions on the equality before the law, and the evolving standards of a pluralistic work environment. Traditionally regulated by the *lex generalis* Health Services Act and recognised in specific contexts such as military service and national defence, the right to conscientious objection had been expected to extend to new areas of professional practice. While its explicit inclusion for pharmacists initially suggested alignment with the legal framework applicable to physicians under the Medical Services Act, the amendment ultimately imposed a categorical prohibition, placing pharmacists in a significantly unequal legal position compared to other healthcare professionals. The article highlights several constitutional and legal concerns this development raised, including the legislative measure's questionable necessity and proportionality. It explores broader implications of this restriction on individual autonomy within the employment relationship, particularly regarding the intersection of professional duties with moral, ethical, or religious convictions. The analysis draws attention to the underdeveloped Slovenian case law, noting that recent jurisprudence has primarily addressed discriminatory practices linked to conscientious objection, such as in medical specialisation selection procedures. Additionally, the article considers the fragmented and insufficient regulatory framework governing conscientious objection in healthcare. It identifies unresolved issues, including the procedural timing for notifying employers and the dynamic nature of personal conscience, which have practical implications for patient care and organisational management. The conclusion stresses the need for a more

* Luka Mišič, PhD, Assistant Professor at the Faculty of Law, University of Ljubljana.
luka.misic@pf.uni-lj.si

coherent and balanced legal approach that respects constitutional guarantees while accommodating the realities of healthcare delivery in a diverse and pluralistic society.